

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 18 - Juliol-agost de 2008 - Núm. 113

EDITORIAL

Piscina a punt, uns pocs voluntaris disposats a donar el cop de mà, perquè molts en puguin gaudir.

Aquesta vegada ens plau fer homenatge als anònims voluntaris, que desafiant la migdiada i guanyant temps al temps, han passat unes hores en l'arranjament de la piscina de la vila, sense estalviar esforç, ànim i ganes de fer-la lluir, vencent l'obstacle més còmode i difícil alhora, "el ja s'ho faran".

Tot plegat, a mida que els anys se'ns van posant a la pell, ens adonem que la vida no es mesura per les estones de repòs que tenim, sinó pels moments que t'han robat l'alè. La difícil tasca de la solidaritat, no és cap do infús, ben al contrari, l'hem de treballar cada dia de bon grat perquè res ens faci caure en la rutina i l'egoisme, tan popular per arreu.

A les grans ciutats el voluntariat té un paper clau en la vida de molts ciutadans, val a dir, centres i associacions, hospitals, llocs de repòs i de lleure per a grans i petits, domicilis on la gent gran espera amb ànsia el/la voluntari/a que l'ajuda en el passeig setmanal, o bé dóna una estona de conversa...

Als pobles petits com el nostre, al voluntariat potser no se li dóna ben bé aquest sentit, però sense cap dubte, també hi fa bona falta.

A ple estiu, voltant la Festa Major, ens agradaria rendir homenatge a tots voluntaris/es tarrogencs, els que han fet tasques de carrer i han estat exposats a la fredor i a l'escalfor dels sentiments que han despertat. També als voluntaris que sense fer soroll han fet tasques a l'ombra de qualsevol mirada enfervorida o reprovadora. Per a tots els nostres avantpassats, pels qui van sortir de casa, generosos, a la crida per servir la comunitat veïnal, quan encara el nom de voluntari, no s'havia escrit a la premsa. Pels joves, pels grans, pels vells, pels fidels, pels caritatius i pels altruistes, pels quixots i pels pròdigs, pels nobles i pels lleials...

A tots, avui, dia de Festa Major els nostre homenatge, petit, però intens i perdurable en el temps.

NOTÍCIES

- En la revetlla de Sant Joan, com cada any a la nostra vila, no pot faltar-hi la bona preparació i disponibilitat per viure una revetlla plena de tradició, màgia i festa per a grans i petits.

La foguera a bona hora es va aixecar altiva, al carrer, davant de la sala de la vila i a l'abast de tots el qui, ben a part de cremar llenya i trastes vells, van voler cremar també: mals sons, rutines, egoismes, hàbits passats de moda, enveges, antipaties, ressentiments,... etc, tot garbellat dins el foc purificador, perquè la festa de Sant Joan, tan nostra, sigui autènticament una festa.

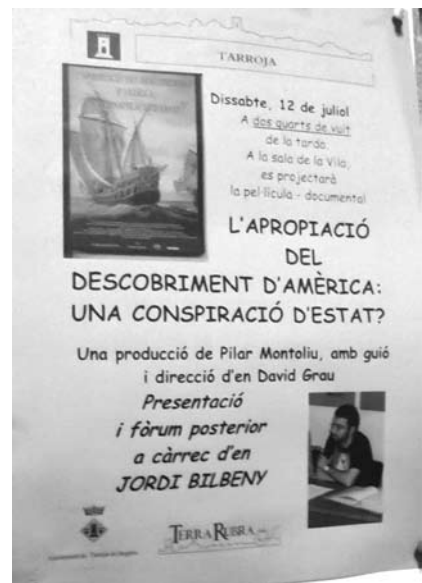
- A Tarroja també hi treu en nas el vandalisme. Ens ha sorprès, en donar una volta per la població un cap de setmana tranquil, trobar-nos amb pintades diverses i de tan mal gust, que segurament només es pot ocórrer a ments mancades de reflexió i de sensibilitat.

Ningú es pot atribuir el dret d'alterar el que és propietat pública o privada, per tant, des de TERRA RUBRA, fem una crida al civisme, als adolescents en edat d'aprenentatge i als adults per l'exemple en dits i fets.

Només passada una setmana i el problema ja solucionat, pot ser l'encert d'una alcaldessa amb criteri, autoritat i respecte suficient, per fer que tot s'esborrés en poques hores, una bona neteja i una mà de pintura pels mateixos autors, ha deixat la font nova de trinca. Sempre és millor el convenciment que la punició. Aquesta lliçó hauria de servir per a tots.

- Podria ser que el seu desig, fos celebrar el seu casament a la nostra vila, però no va ser així, Barcelona va guanyar: La M. Lluïsa de cal Moixet, va celebrar les seves esposalles amb el Josep, el dia 21 de juny, tot un exemple de fidelitat i coherència a la seva edat. TERRA RUBRA ens volem sumar a la seva felicitat, que traspua i els hi desitgem molts anys de vida, perquè la gaudeixin abastament. Enhorabona als nuvis!

- Dissabte dia 12 de juliol a la sala de la vila es va passar els film **"l'Apropiació del**

descobriments d'Amèrica: Una conspiració d'Estat ?”, la presentació la va fer en Narcís Saladrigues, introduint el tema i recordant la trajectòria d'historiador i d'investigació sobre la censura d'en Jordi Bilbeny, prou conegut i apreciat entre els tarrogens.

La sala de la vila restà pràcticament plena i el col·loqui posterior va donar peu a desvetllar dubtes i sobretot a endinsar-nos una mica més en el coneixement de la nostra història, que durant anys ens han amagat.

- El diumenge dia 27 de juliol va tenir lloc el primer campionat d'escacs de partides

Segon classificat categoria C.

ràpides a Tarroja de Segarra. El campionat va començar a les 9 del matí i va finalitzar al voltant de l'una del migdia. El sistema de joc consistia en vuit rondes en sistema suís a deu minuts. Hi van participar 32 jugadors vinguts de diferents pobles de les comarques de Lleida. L'organització fou a càrrec del tarrogenic Agustí Gabarró amb la col·laboració de l'Ajuntament de Tarroja de Segarra.

Millor jugador local.

Els guanyadors en les diferents categories van ser:

Categoria A

- 1r. Lluís Maria Castany.
- 2n. Robert Ramon.

Categoria B

- 1r. Ramon Montsà.
- 2n. Oriol Mas.

Categoria C

- 1r. Rossend Botet.
- 2n. Joan Tarruella.

Categoria Sub-12

Jordi Mas.

Millor jugador local

Agustí Gabarró.

• La Festa Major de la vila es va celebrar el primer cap de setmana d'aquest mes d'agost, Sant Salvador.

Sopar de poble divendres al vespre, a la Plaça Vella, l'afluència de vilatans, va passar de les dues centes persones que, ben a part d'un àpat gustós, vam poder gaudir de la companyia d'un grup de cinc "Mariatxis" que van delectar als comensals amb la seva música i la seva simpatia.

Com cada any hi hagué el sorteig d'un pernil, que correspongué al Manolo i a la Núria de cal Forner del Raval.

Dissabte, primer dia de Festa Major, a les set de la tarda, per primera vegada a la història

de Tarroja vam poder gaudir de l'espectacle dels castellers. Començà la cercavila amb els grallers de Sanaüja, dues parelles de gegants i la colla dels castellers de Guissona que, incansables en la seva tècnica de fer i desfer castells humans, va recórrer tots els carrers i places de la població delectant-nos amb els seus castells que van descarregar serenament, sense fallar-ne cap.

L'animació que la presència de tots va provocar, va ser notable i creiem que per primera vegada els tarrogencs, grans i menuts, van sortir al carrer, amb l'ànim de fer tots junts, cercavila complerta.

La primera benvinguda fou davant de la casa de la vila i també la finalització de la cercavila, amb un vistós castell de retirada, l'animació dels gegants, fou constant, els quals no van parar de ballar, al mateix temps que els grallers incansables, amenitzaven amb el seu ritme festiu. La mainada amb carasses molt atractives, fetes artesanament, van acompanyar el ball durant tot el recorregut.

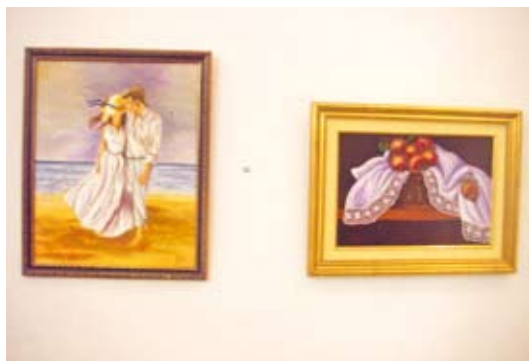
A continuació, celebració a la pista de ball dels 10 anys d'Alerta Roja, aquesta activitat de nit va arreplegar un any més el seu públic, fidel al rock i a la marxa, la possibilitat de sopar a la mateixa pista, mentre s'escolta la

música, fa que els assistents trobin cadascun el seu lloc ideal.

L'endemà al matí diumenge, missa solemne, i a continuació pica-pica a la Plaça Nova, per a tothom. Alhora es van obrir les portes del local de la plaça per inaugurar l'exposició de pintures, dels tarrogencs Madrona i Juan Luís de cal Sellés, tota una sorpresa pels qui no sabíem de l'art pictòric d'aquesta parella de vilatans. Enhorabona a tots dos!

Al capvespre, ball a la sala fins a la mitja nit.

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Condal, Narcís Saladrigues i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.net>

c/e: revista@terrarubra.net

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de qui el signa.

Núm. de compte per als subscriptors: 2074 0141 20 3211764105

Edita: «**Comissió d'Estudis Tarrogencs**»

C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65
25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrigues, S.L. - Ctra. de Preixana, s/n - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

**Generalitat
de Catalunya**

**Consell
Comarcal
de la Segarra**

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS**

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

**Ajuntament
de Tarroja**

COLONITZACIÓ DEL NOU MÓN

D'acord amb En Riera i Soler, “la importància, donchs, y'l predomini dels estaments mercantils á Barcelona son de llarga data y perxó no cal extranyar que'l Rey En Pere III d'Aragó «El Gran» otorgués, als 20 de Juliol de 1279, un Privilegi en favor d'ells, autorisantlos pera esser representats per dos Cónsuls, cridats á intervenir directament en les altes funcions fins llavors reservades als Concellers, ab facultat, altrement, pera designar dos Procuradors ó Judges de la contractació, els primers dels quals foren elegits en 5 de Desembre del precitat any, recayent la designació á favor d'En Guillém de Llull y d'En Pere Prunes”¹. I més endavant, complementa: “Instituit per En Pere IV, als 23 de Maig de 1347, el Consulat de Mar, fou establert que'l Magistrat municipal conservaria en poder seu la prerrogativa de nomenar els dos Consuls”².

En Vicens i Vives encara és més explícit a definir la dependència del Consolat del govern de la Ciutat. Així, per ell, la Llotja de Mar de Barcelona, tot i ser una corporació autònoma, “sols està lligada al municipi perquè en rep els seus dirigents”³. I insisteix, doncs, que “la Ciutat designava també els còsols de Llotja. La Llotja de Mar era un organisme completament autònom de la Ciutat, però aquesta n'elegia els rectors”⁴.

Amb això en ment, em cal dir que, segons les cròniques oficials, apareix un

Diego Beltran a l'expedició del segon viatge colombí⁵. I, més endavant, el veiem, ja al 1502, relacionat amb les tasques dirigents de la Casa de Contractació de les Índies⁶, fins esdevenir “el primer membre pagat del Consell d'Índies”⁷. Per la seva signatura, sabem que rubrica els documents amb una jota i una be majúscula⁸, més indicatiu de Jaume –de Jacobus, per ser exactes– que no pas de Diego.

Ara bé, tal com indica En Schäfer, “en cap disposició de qualsevol classe que sigui, dimanada durant aquells anys, fins al 1519, no es troba l'expressió «Consell d'Índies», però sí la de Consell, solament”⁹. Creu que això ha desconcertat els historiadors a l'hora d'establir els orígens precisos d'aquell òrgan indià, i afirma convençut que “quan es parla del Consell sempre s'entén el Consell Reial”¹⁰.

En aquest mateix sentit, En Demetrio Ramos, en parlar del govern del Consell d'Índies, ens innova que aquí, “inicialment –ja sabem per què– signava el rei i refrendava En Conchillos, continuant així el règim

1) LLUÍS RIERA Y SOLER, *La Casa Llotja del Mar de Barcelona*; Impremta Elzeviriana de Borràs y Mestres, Barcelona, 1909, p.13.

2) Ídem, p. 18.

3) JAUME VICENS I VIVES, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona. 1479-1515*; Universitat de Catalunya – Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia, Barcelona, 1936, vol. I, p. 126.

4) Ídem, p. 136.

5) Vg. CONSUELO VARELA i JUANGIL, *Cartas de particulares a Colón y Relaciones coetáneas*; Alianza Universidad-398, Alianza Editorial, S.A., Madrid, 1984, p. 220.

6) Cf. ERNESTO SCHÄFER, *El Consejo Real y Supremo de las Indias. Historia y organización del Consejo y de la Casa de Contractación de las Indias*; Junta de Castilla y León. Consejería de Educación y Cultura – Marcial Pons Ediciones de Historia, S.A.; Salamanca, 2003, vol. I, p. 60.

7) HUGH THOMAS, *La Conquista de México*; Editorial Planeta, S.A.; 7a edició, Barcelona, 1995, p. 395.

8) Vg. ERNESTO SCHÄFER, *Las Rúbricas del Consejo Real y Supremo de las Indias, desde la fundación del Consejo en 1524 hasta la terminación del reinado de los Austrias*; Universidad de Sevilla – Centro de Estudios de Historia de América, Sevilla, 1934, p. 3.

9) E. SCHÄFER, *El Consejo Real y Supremo de las Indias*; op. cit., vol. I, p. 45.

10) Ídem.

Panoràmica del castell
de Gelida.

allò que afecta el Nou Món, i el seus secretaris catalans o aragonesos, com En Conchillos, En Lluís Çapata¹⁴, En Pere de Torres¹⁵ o En Joan Ruic de Calcena¹⁶ formen part del Consell i hi prenen part activa. I, àdhuc, el bisbe de Tortosa, Adrià d'Utrech, va signar els despatxos d'Índies “fins a l'arribada de Carles a Espanya”¹⁷. Llavors, com que des del novembre del 1508, l'aragonès Miquel de Passamonte havia pres possessió del seu càrrec al Nou Món, nomenat pel rei Ferran, en qualitat de “tresorer general de totes aquestes Índies”¹⁸, se'n pot inferir obertament que tots els afers d'Índies es ventilen al si de la Cancelleria reial catalana.

Si a tot plegat hi afegim, en escriu, que entre els anys 1518 i 19, després d'arribar el rei Carles a Barcelona, i establerta, doncs, la cort i els Consells a la ciutat, “començà el Pare Cases a prosseguir la lleva de llauradors, entrant en el Consell de les Índies, que feia el bisbe de Burgos a casa seva”¹⁹, acabem de saber del cert que la seu del Consell d'Índies era la casa del bisbe o palau episcopal de Barcelona.

Amés a més, aquest repetit *Diego Beltran* s'identifica de ple, pel nom i pels càrrecs que ocupa, amb el barceloní Jaume Bertran. En Vicens i Vives ens descriu aquest darrer com a mercader i membre del Consell del Cent, juntament amb En Pere Quintana, del 1489 –any en què van ser elegits– al 1491²⁰. En conseqüència, i atès que els cònsols i mem-

directe de la Corona”¹¹. Però del que no acaben de ser del tot conscients tant En Schäfer com En Ramos és que el rei Ferran no va ser rei de Castella del 1504 al 1516, sinó monarca exclusiu dels seus estats catalans i que, en conseqüència, com ell mateix indica, com que el secretari que signava tots els despatxos de les coses de les Índies era l'aragonès Conchillos¹², i que durant el regnat de Felip I a Castella, en aquest regne “es perdé durant més d'un any quasi completament tot l'interès per les colònies”¹³, és que el Consell d'Índies havia d'estar integrat dins el Consell Reial d'Aragó. Per això el rei Ferran, és al capdavant de tot

11) DEMETRIO RAMOS, “El problema de la fundación del Real Consejo de Indias y la fecha de su fundación”, *El Consejo de las Indias en el siglo XVI*; Universidad de Valladolid, Valladolid, 1970, p. 25.

12) E. SCHÄFER, *El Consejo Real y Supremo de las Indias*; op. cit., p. 46 i 48, nota 81.

13) Ídem, p. 43.

14) Ídem, p. 43 (nota 44), 45 (nota 62), 46 i 50.

15) Ídem, p. 50, nota 89.

16) Ídem.

17) Ídem, p. 50.

18) BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, *Historia de las Indias*; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, segona reimpressió, Fondo de Cultura Económica, S.A., Mèxic, D.F., 1986, vol. II, p. 345-346.

19) Ídem, vol. III, p. 276.

20) J. VICENS I VIVES, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona*; op. cit., vol. II, p. 135 i 136.

bres de la Llotja formaven part del Consell de Cent municipal, no és d'estranyar que el puguem tornar a trobar –si bé sota la forma ja castellanitzada de *Diego Beltran*– relacionat amb la Casa de Contractació, que ara ja sabem que es trobava al si del Consolat i Llotja de Barcelona.

Per bé que en aquests moments la relació exacta de parentiu d'En Jaume Bertran no està enllestida, sí que em sembla fàcilment deduïble que cal entroncar-lo dins la nissaga dels Bertran de Castell Empordà i de Gelida, amb una branca barcelonina, relacionada amb el govern municipal i la Cancelleria Reial. Segons En Parellada, “els Bertran prengueren part activa en la vida de la ciutat de Barcelona. Des d'Arnau Bertran, conseller de la ciutat l'any 1391 (*Dietari* I, p. 22), passant per Joan Jacme Bertran, pesador de la romana (I, p. 325), per Ferruix Bertran l'any 1446, capità d'una galera tramesa al Sr. Rei a Nàpols (I, 462), per Jacme Bertran, capità d'unes fustes armades contra el cossari Perosso, fins a Jacme Bertran, Jutge dels apells dos cops, el 1459 i el 1484 (III, 73), és continu l'esment dels Bertran en els *Dietaris* de la ciutat. I a Roma, entre els acòlits del primer papa Borja, Calixte III, també hi trobem dos Bertrams: Jacme, que demana un passaport per a una galeassa, i Lluís, mercader de Barcelona”²¹. I jo constato, just a l'època dels primers viatges transoceànics, un Galceran Bertran que era, al 1480, escrivà de manament del rei Ferran II²², càrrec que veiem que continuava exercint al 1493²³ i,

encara, al 1503²⁴, i un Joan Bertran, diputat de la Generalitat de Catalunya, del 1494 al 1497²⁵.

Acabem de copsar com hi havia un jutge d'apel·lacions anomenat Jaume Bertran, a mitjan segle XV, un altre Jaume Bertran membre del Consell de Cent just al 1491 i l'esmentat Jaume Bertran, capità de nau, que captura el corsari Perosso. I encara: un fill d'En Francesc Bertran, 3r Senyor de Gelida, també es deia Jaume Bertran. Però és mercès als estudis d'En Santiago Sobrequès que sabem que aquest capità de nau és un altre Jaume Bertran: es tracta exactament d'un oncle seu. La identificació és possible perquè En Sobrequès ens assegura que aquest Jaume Bertran era oncle d'En Joan Bertran, fill d'En Pere Bertran, i que oncle i nebot, “al 26 de setembre del 1446 presten jurament en el braç militar de les corts”²⁶. Som davant, doncs, del Jaume Bertran precitat, capità de nau, a qui a l'any 1454 els Consellers de la Ciutat encomanaven que sortís amb una galera en persecució del corsari italià Perosso, que va apressar. Dada que ratifiquen tant En Mitjana de las Doblas²⁷, En Sobrequès²⁸ com En Català i Roca²⁹. I a partir del 1468 va ser diputat militar³⁰. Era l'oncle de la Caterina Bertran, muller d'En Jaume Colom³¹, pares ambdós d'En Joan-Cristòfor Colom i Bertran, el Descobridor.

24) Ídem, vol. VI, Barcelona, 1966, apèndix I, p. 361.

25) Cf. JOSEP MARIA SANS I TRAVÉ – CONCEPCIÓ BALLART I MARSOL, “El Catàleg de Diputats i Oïdors de Comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius”; *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, VIII (1980), p. 81.

26) SANTIAGO SOBREQUÈS VIDAL, “Algo sobre el origen de Pedro Margarit”; *Revista de Indias*; 48 (1952), p. 325 i nota 10.

27) E. MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català* [mecanoscrit]; Barcelona, 1927-1950, p. 37.

28) S. SOBREQUÈS VIDAL, “Algo sobre el origen de Pedro Margarit”; op. cit., p. 325.

29) PERE CATALÀ I ROCA, “Pere (Bertran i) Margarit”, *Colom i el món català*; Rafael Dalmau, Editor; Barcelona, 1993, p. 323.

30) E. MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català*; op. cit., p. 37.

31) Ídem, p. 36.

21) CAIUS PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; Aleu & Domingo, S.L.; Barcelona, 1986, p. 169.

22) Cf. FRANCISCO SEVILLANO COLOM, “La Cancillería de Fernando el Católico”; *V Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Estudios, I*; Institución «Fernando el Católico» (C.S.I.C.), Saragossa, 1965, p. 239.

23) Cf. ANTONIO DE LA TORRE, *Documentos sobre Relaciones Internacionales de los Reyes Católicos*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Patronato «Marcelino Menéndez Pelayo», Barcelona, 1962, vol. IV, doc. 387, p. 364.

A més a més, com acabo d'indicar anteriorment, va ser l'oncle també d'En Joan Bertran, pare d'En Pere Bertran i Margarit³² –més conegut com a Pere Margarit–, el cap de la segona expedició colombina al Nou Món, designat directament per a aquest càrrec pel seu cosí –cosí segon– Cristòfor Colom, sense la intercessió reial. Per tant, aquest Jaume Bertran, que ha d'estar forçosament emparentat amb l'un o l'altre Jaume Bertran, i n'ha de ser un descendent, està lligat directament per vincles familiars amb dos personatges que intervenen en la segona expedició ultraoceànica: En Cristòfor Colom i Bertran i En Pere Bertran i Margarit. I, llavors, la seva implicació en els afers americans se'ns presenta ja del tot natural.

Seria, doncs, també congruent que participés –juntament amb els seus parents Bertran–, en els primers viatges transoceànics.

Detall del castell de Gelida

I així mateix ens ho confirma En Joan de Castellar, car, segons ell, en el segon viatge, “van capitanes/ Diestros en todos cursos del esfera,/ Como Pinzones, Niños, y Beltranes,/ Que dieron grande luz á la carrera”³³. Fins ara sabíem de la sola participació d'En Pere Bertran, però ara, ja podem dir que n'hi havia més d'un. El text d'En Castellar és prou explícit: parla dels Bertran, en plural,

com si es tractés de diversos membres d'una mateixa família. I el més important de tot: En Castellar ens adverteix que aquest Bertran no és un mariner qualsevol, sinó un “capità”. I ja he indicat com En Jaume Bertran també era *capità de nau*, com capitans de nau també van ser altres membres de la seva mateixa nissaga.

Ara, podem dir que un Jaume Bertran anava enrolat en el segon viatge, perquè l’“Informe y Juramento de como Cuba era Tierra Firme”, datat el 12 de juny del 1494, sobre la caravel·la *Santa Clara*, dita també Niña, ve signat, entre d'altres mariners, per un *Diego Beltran*³⁴.

Tenim encara tres referències més en la documentació colombina a un capità de nau anomenat Bertran, que va acompanyat d'un Gaspar i d'En Pere Bertran i Margarit. Apareixen totes tres en una còpia del *Memorial* que el Descobridor redacta i signa a la ciutat de la Isabela, amb data 30 de gener del 1494 i en una resposta dels reis a les peticions del mateix *Memorial*. Les indico tot seguit, perquè ens aporten una informació rellevant en el que vinc ponderant.

La primera, diu: “Item, perquè Mossèn Pere Margarit, criat de ses Alteses, ha ben servit, i espero que així ho farà en endavant en les coses que li fossin encomanades, he hagut plaer de la seva estada aquí, i també d'En Gaspar i d'En Bertran, perquè són coneguts criats de Ses Alteses”³⁵.

La segona, és la resposta dels reis al capítol suara esmentat: “Ses Alteses manen assentar a Mossèn Pere trenta mil maravedissos cada any i a En Gaspar i En Bertran a cadascú quinze mil maravedissos cada any des d'avui, 15 d'agost del 94 en endavant, i

34) Vg. JUAN GIL i CONSUELO VARELA, *Cartas de particulares a Colón y relaciones coetáneas*; Alianza Universidad-598, Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1984, p. 218.

35) CRISTÓBAL COLÓN, *Textos y documentos completos*; edició a cura de Consuelo Varela i Juan Gil, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició, Madrid, 1991, p. 262.

32) Ídem, p. 41.

33) JUAN DE CASTELLANOS, *Elegías de Varones Ilustres de Indias*; Biblioteca de Autores Españoles-IV, M. Rivadeneyra-Editor, Madrid, 1874, p. 23.

així els faci pagar l'Almirall en el que allà s'hagi de pagar"³⁶.

I la darrera: "Item, que els dits Mossèn Pere i En Gaspar i En Bertran i d'altres que han quedat aquí portaren capitànies de caravel·les, que són ara tornades, i no gaudeixen del sou; però que són tals persones que s'han de posar en coses principals i de confiança"³⁷.

D'una lectura acurada dels textos, se n'infereix nítidament que aquests Bertran –tant En Pere Bertran i Margarit com l'altre– són "capitans" de nau, "coneguts criats" dels reis i persones principals, i, com a tals, En Colom demana als monarques que se'ls atorgui un sou condigne i uns càrrecs igualment "principals i de confiança". No cal insistir que si aquest *Beltran* fos En Jaume Bertran, tot prendria un sentit aclaridor. Perquè aquest era capità i conseller, i com el seu parent Pere Bertran, també era home principal. I ara, a vista que En Jaume Bertran i En Pere Bertran són parents, podríem conjecturar que En Colom sol·licités un tracte respectuós per als membres de la seva família, car ell era també un Bertran: un Colom Bertran. I si realment fos una demanda familiar, el Gaspar que s'hi esmenta podria ser En Gaspar Bertran, mercader i "sobrecullidor e sobreguarda dels drets del General", al maig del 1491³⁸.

Llavors també tindria una explicació plausible que aquests personatges principals,

Detall del castell de Gelida

criats coneguts dels reis i capitans de naus, homes de confiança d'En Colom i peces clau en l'origen de les primeres colònies americanes, desapareguin, en tant que catalans –llevat d'En Pere Margarit–, de totes les cròniques d'Índies i que la Consuelo Varela, en fer al·lusió a En Gaspar i En Bertran només es vegi amb cor de comentar que "no sabem qui són"³⁹. No sabien qui eren a la Cort uns homes tan principals, uns capitans tan coneguts dels reis i del Descobridor mateix? Jo crec que sí que ho sabien. I massa. I que, justament per això, es van esborrar de les cròniques.

Suposo que En Jaume Bertran havia de tenir descendència, tot i que a hores d'ara, n'ignoro qualsevol detall, però no deixa de ser revelador que, segons ens innova l'Ernesto Schäfer, En *Diego Beltran* tenia dos fills: l'un anomenat Antoni Bertran i l'altre Bernardino de Mella⁴⁰. Doncs bé: el nét de l'Antoni Bertran, 4t Senyor de Gelida, Francesc Bertran, esva mullerar amb Violant

36) Ídem, p. 263.

37) Ídem, p. 268.

38) Cf. *Diataris de la Generalitat de Catalunya*; obra dirigida per Josep Maria Sans i Travé, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. I, p. 267.

39) C. COLÓN, *Textos y documentos completos*; op. cit., p. 262, nota 9.

40) Cf. E. SCHÄFER, *El Consejo Real y Supremo de las Indias*; op. cit., vol. I, p. 80.

de Malla⁴¹. La semblança de noms, tot i ser corprenedora, no és, tanmateix, definitiva, és clar. Però és prou indicadora que el sobredit membre de la Casa de Contractació de les Índies, Jaume Bertran, havia de pertànyer a aquesta nissaga dels Bertran catalans, que, a més, com hem vist, tenien un seguit de parents implicats directament en els primers viatges de colonització americana.

Llavors, si tota la infraestructura econòmica, nàutica, mercantil i jurídica era a Barcelona, i si, almenys, un dels seus cònsols pertanyia a la Casa de Contractació de les Índies, que residia a la Llotja d'aquesta mateixa ciutat; si, a més a més, l'aragonès Lope Conchillos en va ser un dels primers oficials⁴²; ara tindria un sentit revelador que En Diego Ortiz de Zúñiga, als seus *Anales Eclesiásticos y Seculares de la Muy Noble y Muy Leal Ciudad de Sevilla*, de 1677, ens confirmi que, en tornant del Nou Món, En Colom “esperà ordre dels Reis, que l’enviaren passar des de Barcelona, on es trobaven, i on el reberen amb honor particular, complint el que li havien promès, donant-li audiència en públic, i cadira com a gran Almirall, on assegut els referí els seu viatge, les Illes i les gents descobertes, la seva gent, poblacions i riqueses; i després donaren ordre al seu segon viatge; i a fi que llurs disposicions, i tot el que toqués a aquells descobriments, dels quals aquesta Ciutat era l’assentament més convenient [fossin degudament atesos], nomenaren l’Ardiaca de la seva Església”⁴³ i el seu germà, “que es trobava a la Cort, i a ambdós donaren

creença per a aquesta Ciutat el 24 de maig, i encarregaren al seu Consistori i al seu Assistent, que els permetés alçar gent, treure’n manteniments i pertrets”⁴⁴.

És a dir, que si una de les històries més solvents i escrupoloses, de la ciutat de Sevilla, en la qual els esdeveniments hi són descrits any a any, se’ns diu que En Colom va tornar a Barcelona, que aquí va ser rebut pels reis, i que des d’aquí es van ordenar tots els preparatius del segon viatge i s’hi va reclutar la gent, perquè Barcelona “era l’assentament més convenient” per a aquest fi, és que la llotja i la casa de contractació que apareixen a la documentació i a les cròniques són, forçosament, les de Barcelona. I és aquesta llotja i aquesta casa de contractació les que van regular i subvenir tots els afers de l’empresa primigènica de població i colonització americanes.

Per acabar, vull comentar que la Llotja de Barcelona, amb la Casa de Contractació corresponent, es trobava al bell mig del barri de Santa Maria, nucli neuràlgic de tot el comerç marí de Barcelona. Llavors, no cal estranyar-se ni un punt, si en les còpies dels llibres de comptes de la Casa de Contractació de les Índies, al 8 d’agost del 1511, diversos representants de la Reina –que, atesa la data, pot ser perfectament Germana de Foix–, fan constar que són a Sevilla, “dins la casa de contractació de les Índies del mar oceà, que es troba en aquesta ciutat, al barri de Santa Maria”⁴⁵. Però, no deixa de ser simptomàtic que els representants reginals retin comptes, alhora, davant del sobredit Lope Conchillos⁴⁶, secretari aragonès de Ferran II, aleshores només rei exclusiu de tots els estats de la Nació Catalana.

JORDI BILBENY

41) Cf. E. MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català*; op. cit., p. 38.

42) Cf. MIGUEL ANGELLADERO QUESADA, *El primer oro de América. Los comienzos de la Casa de Contratación de las Indias (1503-1511)*; Real Academia de la Historia, Serie Minor-4, Madrid, 2002, p. 20.

43) DIEGO ORTIZ DE ZÚÑIGA, *Anales Eclesiásticos y Seculares de la Muy Noble y Muy Leal Ciudad de Sevilla, Metrópoli de la Andalucía*; Imprenta Real, Madrid, 1796, tom III, any 1493, p. 167-168.

44) Ídem, p. 168.

45) Cf. M. A. LADERO QUESADA, op. cit., p. 74.

46) Ídem.

ESCRIUEN ALS NOSTRES LECTORS

Sobre discursos paraules i mentides

No m'agrada, gens ni mica, la política perquè des de ben petit, els meus avis i pares m'ensenyaren que les persones hem de complir, sempre, el que prometem, atès que no hi ha res tan reprobable com no fer honor a la paraula compromesa. Es nota que eren altres temps doncs ara, gairebé has d'encendre un llumí, encara que sigui de dia, per trobar una persona d'aquest perfil. Es preguntaran per quins set sous m'he decidit a parlar-los-hi d'aquests personatges que, ens agradi o no, estan predestinats a fer de manaires i, fins i tot dirigir les nostres vides. Doncs mirin, en té la culpa un odontòleg. Sí, com ho llegeixen, no és una broma. Resulta que, mentre em revisava la boca, em va fer el següent comentari: "Saps que, un destacat membre del PSOE, ha declarat que no se li ha de donar cap valor als 25 diputats que van treure a Catalunya, donat que, per culpa dels catalans, en altres autonomies han perdut milers de vots?". La veritat, sigui dita, no li vaig donar gaire importància però, en arribar a casa vaig coincidir, a l'ascensor, amb el president de l'escala, un home molt enraonador i entès en afers d'aquesta mena i, no sé per quina raó, li vaig explicar fil per randa el que m'havia dit l'odontòleg, tot confessant-li la meva perplexitat. La resposta que em donà fou clara i contundent: "Mira als "barons" del PSOE, tenen clar que el suport del Sr. Zapatero al nou Estatut de Catalunya, junt amb la promesa d'inversions, ha provocat que molts votants de la resta de l'Estat, clarament disconformes, hagin desviat el vot vers l'oposició dretana". Adéu, adéu i cadascú cap a casa seva.

Alguna cosa hem deuria quedar dins que, poca estona després, vaig començar a donar-li voltes. Que estan disconformes amb l'Estatut i les inversions? Anem a veure. A quin Estatut es refereixen, a aquell que Zapatero va prometre, un munt de vegades, que aprovaria sense condicions i que després, va ser "cepillado" per l'Alfonso Guerra, refermat per Congrés de Diputats, sancionat per S.M. el Rei i que, està pendent del que decideixi el Tribunal Constitucional? Però com poden empenyar-se si, el tal Estatut, a hores d'ara, no existeix?

Es veu que l'empenyament ha arrelat en el concepte "Inversions". Anem per parts. Quines inversions? Les línies de Renfe, cada setmana donen ensurts, hi ha estacions en estat ruïnós i els trens, en determinats recorreguts, tarden més que quan funcionaven en màquines de vapor. Per cert, s'ha traspasat "Rodalies" a la Generalitat? NO. L'aeroport del Prat, està gestionat per un consorci on hi participa la Generalitat? NO. A la variant de Vallirana s'han reiniciat les obres, aturades de fa anys? NO. I la línia de ferrocarril, Cornellà-Castelldefels? Què passa amb aquesta infraestructura, promesa des de fa més de quinze anys, a càrrec de Renfe, ja hi ha màquines al carrer? NO. I així seguiria amb una llarga llista d'incompliments. Per tant pregunto. A

què ve tant d'empenyament espanyolista, si els veritables empenyats hauríem de ser nosaltres? No ho entenc, ho dic de debò.

Amics, com he dit al començament d'aquest article, les promeses no es compleixen i la paraula empenyorada és paper mullat. Llavors, que hi podem fer perquè això no passi i no ens prenguin el pèl?

Una sola cosa. Si d'aquí a les properes eleccions generals tot segueix igual, penseu-vos-ho a l'hora d'anar a votar. Si us plau tingueu memòria.

ANTONI MOLINÉ I ROURA

Carta oberta a Jordi Bilbeny

Mentre esperem l'arribada del llibre del nostre enyorat amic Charles J. Merrill, podríem fer algunes elucubracions entorn al tema Colom. Vaig dir que no m'hi ficaria més en aquest camp, però tots plegats som de mena tossuts. De moment, disposem de la teva obra de diferents volums, en els quals desgranes les teves teories entorn a la indiscutible catalanitat de Colom.

Pel gruix i la qualitat de les teves afirmacions, jo diria que no pots anar massa desencaminat. Només una certa enveja dels teus contrincants podria ser l'element clau per contrariar-te. Atès que ells tampoc semblen disposar de teories prou convincents, (en un butlletí recent vaig llegir que ara les pistes ens portarien a Tarragona) ens hem de quedar amb les teves, sobretot pel que fa a la qüestió de Pals i Palos, casualitat massa casual per empassar-se-la.

Entretant, no n'has tingut prou en demostrar (?) la catalanitat de Colom, que ja t'has embrancat en voler suggerir o proposar la catalanitat de personatges importants, com Cervantes, per exemple. També dubtes de l'autor veritable de la coneguda obra

del Lazarillo de Tormes. Al teu entendre, també català.

Et vaig dir un dia que si disposaves de deu proves per evidenciar una afirmació conflictiva durant segles, que et fixessis ben bé que les deu eren prou sòlides. Només que en fallés o mig fallés una, t'enganyarien per aquella i les restants nou no comptarien per res. Ni que et refereixis a la censura, ni que aportis coincidències, lògiques sospites, les versions oficials estan prou disposades perquè pràcticament ningú te'n faci cas. I si un dia disposessis d'un document en el que constés l'agosarada afirmació de que l'expedició a Amèrica fou catalana, mira de no publicar-lo i de guardar bé el document perquè corre perill de que desaparegui, com han desaparegut misteriosament tants documents colombins.

Els teus escrits són sòlids, al meu entendre. Coincideix en tu la teva capacitat per cercar la veritat, ets a més historiador d'ofici i saps expressar-te bé en la nostra llengua. Es clar, això és encara insuficient. Un home que té raó no vol dir que totes les afirmacions que ell esgrimeix van a missa, i menys ara que a missa no hi va pràcticament ningú.

En la teva obra, no sé en quina de les que has publicat i ara no ho vaig a mirar perquè em fa mandra amb aquesta calor humida de Barcelona, assegures o apareix la realitat, segons tu, que Colom va descobrir Amèrica quan tenia 82 anys.

Personalment, a mi em sembla, que si això no és impossible, és improbable a bastament. Un home, als 82 anys, ni s'embarca, ni conquereix, ni parla amb reis, hi ven just s'aguanta els pets. Una abraçada.

DIONÍS PRAT

OCELLS DEL NOSTRE TERME (VI)

Balquer (*Acrocephalus arundinaceus*).

Si abans hem parlat de dos ocells molt fàcils de veure i molt familiars per nosaltres, ara parlarem d'un que probablement mai heu vist, i que segurament mai no veureu. Es tracta del balquer, un ocell de zones humides.

El balquer és un altre dels ocells que romanen entre nosaltres només durant la primavera i l'estiu, i marxa al sud a passar l'hivern. Si bé és un ocell molt difícil de veure, sempre mig amagat entre els canyissos i els joncs, el seu cant característic és molt fort i fàcil de sentir i identificar.

Aquests ocells de color marró i sense gaires trets distintius, viuen i crien en els aiguamolls, encara que siguin petits, i fan el seu niu entre les canyes. S'alimenten majoritàriament d'insectes. De tots els ocellets d'aiguamolls, el balquer és el més gran i el que canta més fort.

A prop de Tarroja, es pot sentir cantant als canyissars del Sió, des del pont de la carretera que va cap a l'ermita de Sant Julià, cap allà al mes de maig. Si sentiu un soroll com de

cruixit o semblant al cant de les granotes, però més continuat, es tracta del balquer, que està marcant el seu territori.

Merla comú (*Turdus merula*).

La merla és un dels ocells més comuns i estesos per tot el nostre país. De mida mitjana, color del plomatge completament negre i amb el bec taronja en els mascles, resulta inconfusible. Les femelles, però, són de tonalitats marronoses més apagades.

Les merles són residents a la Segarra, és a dir, que hi viuen tot l'any. Són ocells molt abundants, i adaptats a una gran varietat d'hàbitats. S'alimenten tant d'insectes i cucs, com de fruites i altres vegetals. Fan els nius normalment ben amagats en arbres i matolls.

És molt probable que el trobeu en els camps i horts dels voltants del poble, o bé als arbres de la riba del Sió. També és possible, però, trobar-lo a qualsevol altre lloc de la Segarra, on és un ocell realment comú i fàcil de veure.

CARLES GRANDE FLORES

SOM A L'ESTIU

A l'estiu tampoc som feliços del tot. Ens podríem consolar amb els terribles hiverns que han suportat els segarrencs. Però no és així. A Barcelona ciutat el clima no és el millor. Quan les temperatures a l'ombra arribem als 30 graus, amb la humitat que sempre suportem, la situació esdevé penosa. Quina calor, no troba que fa molta calor enguany? Et diu algú. Sí senyora, ja ens van anunciar els entesos que hi hauria un estiu calorós degut al canvi climàtic i a la dramàtica sequera.

De moment, durant el maig, juny i part de juliol, tenim unes temperatures molt acceptables. I és que això de la meteorologia deu ser una ciència però no del tot exacta. Aquí tenim la sequera dels primers mesos de l'any 2008. Vèiem a l'hora de dinar com el campanar de Sau anava emergent i tots ens alarmàvem, i amb raó. Quedar-se sense aigua de boca o de peus és un fet que fa esborronar i que fa exclamar a més d'un: "I no es podia preveure que un dia la naturalesa no enviaria aigua fins deixar els embassaments buits?"

De fet la Generalitat ja vetllava i la culpa de la situació no es podia atribuir al centralisme imperant com habitualment es fa a casa nostra. El desconcert que exhibí el nostre primer organisme, el que les solucions passaven per l'Ebre, altres per un riu francès, altres per portar aigua en vaixells, altres que calia anar construint canonades...el desconcert i els nervis es van apoderar de gairebé

tothom, perquè els dies anaven passant i el cel s'entossudia en no vessar ni una gota d'aigua.

Personalment, sóc dels que em vaig deixar arrossegar per unes tendències pessimistes. Temps enrere els trens de rodalies van fallar reiteradament. Es va produir una apagada general de no sé quantes hores i els bombers no paraven de treure gent dels ascensors. Darrerament, es produeixen a ciutat unes apagades intermitents que recorden les de la post-guerra. Alguns les classifiquen com maniobres del mateix dimoni per fer renegar a la gent. La diferència amb en aquella època és que la publicitat, botigues i grans magatzems no paren d'oferir-te rentadores, televisors, rentavaixelles, aparells d'aire condicionat, frigorífics, congeladors, bombetes de 200W i altres estris. Hi ha de tot, inclús les modestes maquinetes d'afaitar. De tot. L'únic que no podem deixar de tenir, en un moment donat, és l'electricitat perquè funcioni tot això. Home, Dionís, tu demanes molt, tu ho voldries tot.

Home..., tingues una mica de paciència, ara que has complert 71 anys.

Si per l'energia no hem trobat encara un mitjà providencial, per l'aigua anem més ben encaminats. Estàvem en plena crisi quan un conseller va dir: "I si demanéssim la intervenció de la Mare de Déu de Montserrat?". Com que la solució era econòmica, es va aprovar que la iniciativa es tirés endavant. I fins i tot les autoritats eclesiàstiques

de primer rang els semblà una mesura coherent. “Els desigms de Déu són inexcruables”. I Déu, amb la intervenció de Montserrat, va enviar al poble català unes generoses pluges que tornaven a sepultar el campanar de Sau, no sabem fins quan. Però si arribéssim a una situació similar, ara ja sabem per on hem d’anar, a qui adreçar-nos. No caldrà esperar tant aquesta vegada. No caldrà que intervingui la presidenta del govern espanyol que manifestà fredament: Ja els vaig dir que plouria un dia o altre”. Quin caràcter aquesta dona!

En fi, no sé què opines tu de tot això, amic lector. Al meu entendre, vivim en un país molt poc seriós en el que pot passar qualsevol cosa. Ara es torna als eufemismes. No es presenta una crisi econòmica d’impensables proporcions. No. La paraula exacta és “desacceleració”. Crisi no.

Això em recorda els eufemismes utilitzats pel franquisme. N’hi havia de particularment graciosos. El de substituir “huelgas” per “conflictos laborales”, n’era un. No, em refereixo a aquell que anunciaven la detenció d’un individu sospitós que havia confessat la seva autoria un cop sotmès a un “hàbil interrogatòrio”.

Tots sabíem, fins i tot la mateixa policia, que aquella habilitat s’havia iniciat amb un parell de mastegots, com a mínim. I que si l’acusat pretenia parlar en català... que aleshores li cauria una bona pallissa. Una bona i merescuda pallissa. I és que aleshores hi havia gent de tendència masoquista que s’ho passa bé quan la deixaven ben tova.

I un altre dia parlarem, Déu volent, de l’aigua, del Sr. Zapatero i de les seves dones i d’aquesta punyeta de país. Ho digué una vegada el Sr. Camilo José Cela, en castellà és clar:

“Que país,
Que paisaje,
Que paisanaje”

DIONÍS PRAT

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.hostaljaumet.com
info@hostaljaumet.com

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA